

УДК 339.562:[338.246:339.166.82(477)]

ПОЛІТИКА ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ ЯК СКЛАДНИК ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Кірдан О. П.

Анотація. У статті обґрунтовано основні компоненти політики імпортозаміщення як складника державного регулювання продовольчої безпеки України. Проаналізовано дослідження сучасних науковців з проблеми продовольчої безпеки. Схарактеризовано управлінські та економічні відносини, що виникають у процесі формування механізмів забезпечення продовольчої безпеки. Акцентовано на відсутності визначеного довгострокового стратегічного плану державної політики імпортозаміщення.

Ключові слова: продовольча безпека, політика імпортозаміщення, державне регулювання продовольчої безпеки України, аграрний сектор, інтереси учасників аграрного ринку, держава.

JEL Classification: Q17, Q18, L51, O13

IMPORT SUBSTITUTION POLICY AS A COMPONENT OF STATE REGULATION OF FOOD SECURITY IN UKRAINE

Oleksandr Kirdan

Abstract. Currently, the macroeconomic situation has actualized the issue of identifying threats and substantiating the mechanisms of their neutralization to ensure Ukraine's economic security. Therefore, the food ingredient of national security has become of particular importance. Factors to ensure food independence and the policy of import substitution of the main food categories were exacerbated by the military aggression in the East, the occupation of the Crimea, the accession of Ukraine to the WTO, and others. The purpose of the publication is to substantiate the main aspects of the policy of import substitution as a component of the state regulation of food security of Ukraine. The article substantiates the main components of the import substitution policy as a component of state regulation of food security in Ukraine. The research of modern scientists on the food safety issue is analyzed. The managerial and economic relations arising in the process of forming food security mechanisms are described. The emphasis is on the absence of a defined long-term strategic plan for the state import substitution policy. In order to implement state policy in the field of import substitution and to ensure coordinated actions of state authorities and local self-government, it is advisable to create a Governmental Import Substitution Commission. Its main task is to create conditions for own production in those sectors of the Ukrainian economy where the high level of dependence on imports is maintained. The main instrument for stimulating the advance development of the agro-industrial complex is the priority state support for investment projects aimed at import substitution within the framework of state programs for agricultural development and regulation of agricultural products, raw materials and food markets.

Keywords: food security, import substitution policy, state regulation of food security in Ukraine, agrarian sector, interests of participants in the agrarian market, state.

Постановка проблеми. Нині макроекономічна ситуація актуалізувала питання виявлення загроз і обґрунтування механізмів їх нейтралізації для забезпечення економічної безпеки України. Відтак продовольчий складник національної безпеки набув особливої важливості. Фактори забезпечення

продовольчої незалежності та політики імпортозаміщення основних продовольчих категорій загострилися внаслідок військової агресії на Сході, окупації Криму, приєднання України до СОТ та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Дискусії про можливість забезпечення продовольчого суверенітету України з різною інтенсивністю піднімалися упродовж останніх років. Вирішення завдань у сфері продовольчої безпеки і харчування вимагає наявності продовольства, його доступності, достатності та якості, а також забезпечення поліпшення раціону харчування. Тому дослідження компонентів державного регулювання продовольчої безпеки України були предметом досліджень низки вітчизняних науковців. У дослідженнях П. Саблука [7], О. Білорус [7], В. Власова [7], Ю. Лопатинського [6] з'ясовано вплив глобалізаційних процесів на розвиток аграрного сектору економіки України. У статті М. Губи досліджено проблеми розвитку «внутрішнього продовольчого ринку України та на основі аналізу структури та динаміки торгівлі сільськогосподарською та продовольчою продукцією обґрунтовано можливості впровадження імпортозаміщення у агропромисловому комплексі, розроблено пропозиції щодо вдосконалення механізмів стимулювання імпортозамінного виробництва» [1, с. 17]. На потребі «програми імпортозаміщення окремих продуктів, які вироблялись раніше і конкурентоспроможне виробництво яких можливо поновити» наголошено у дослідженні С. Кваші та ін. [3, с. 20]. У попередніх публікаціях нами схарактеризовано окремі складники державної аграрної політики [4; 5]. Отже, на основі аналізу останніх досліджень і публікацій можемо дійти висновку про

потребу розроблення теоретико-практичних засад політики імпортозаміщення.

Формулювання цілей дослідження. Мета публікації – обґрунтувати основні аспекти політики імпортозаміщення як складника державного регулювання продовольчої безпеки України.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Вітчизняними науковцями неодноразово наголошено, що продовольча безпека є однією з найважливіших складових системи економічної і національної безпеки країни, а її забезпечення – одна з головних функцій держави. Гарантією досягнення продовольчої незалежності України є наявність необхідних резервів і запасів, а також забезпечення стабільного внутрішнього агропромислового виробництва.

За твердженням заступника директора Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», члена-кореспондента НААН М. Пугачова у «січні-березні 2018 р. оборот торгівлі сільськогосподарськими товарами між Україною та Європейським Союзом склав 2,2 млрд дол. США. При цьому додатне для нашої держави сальдо склало 845 млн дол. США. У I кварталі відбулося збільшення як імпорту – до 669 млн дол. США (+27%), так і експорту – до 1513 млн дол. США (+15%), порівняно з відповідним періодом 2017 р. Найбільшими торговельними партнерами для України в ЄС залишаються шість країн – Іспанія, Нідерланди, Італія, Польща, Німеччина і Франція. Їх сукупна частка в обороті аграрної продукції перевищує 72%. Основні обсяги поставок до Європи Україна забезпечує за рахунок зернових та олійних культур, а також соняшникової олії та макухи. В свою чергу, Україна імпортує з країн – членів Європейського Союзу переважно зернові культури, насіння олійних,

какао-боби і шоколад, різні харчові продукти, відходи переробної промисловості, спирт і алкогольні напої» [8].

Аналіз зовнішньоторговельного дисбалансу свідчить про те, що він поглибився. Так, за підсумками 2017 р. експорт товарів становив 43,3 млрд дол. США, імпорт – 49,6 млрд дол. У порівнянні з 2016 р. експорт збільшився на +19,0% (на +6,9 млрд дол.), імпорт – на +26,4% (на +10,3 млрд дол.). Як наслідок, понад як вдвічі більше негативне сальдо становило -6,3 млрд дол. проти -2,9 млрд дол. у 2016 р. [2]. Відтак подальше випереджальне зростання імпорту над експортом, незначна кількість зовнішніх інвестицій, затримка траншів МВФ та ін. посилюватиме негативне сальдо торговельного балансу, що зрештою призведе до послаблення гривні. Отже, у зв'язку із появою зовнішніх економічних загроз і скорочення експорту актуалізується проблема створення сприятливих умов з боку держави для підприємців малого та середнього агробізнесу. Цього можна досягти, у першу чергу, за рахунок низьких (нульових) банківських кредитних ставок на кілька років, державних агросубсидій, створення зон випереджувального розвитку та вільних економічних зон, зі створенням пільгових податкових умов, сприятливих для припливу інвестицій.

Головними факторами, які уможливають продовольчу безпеку є, на наше переконання, верховенство права, ефективне управління, політична стабільність, припинення війни на Сході України, належні погодні умови, стабілізація цін на продовольчі товари та ін.

Не варто недооцінювати значення проблеми продовольчої безпеки, адже вона визначає роль продовольчого забезпечення населення у збереженні

економічної та соціальної стабільності. Нині наша країна знаходиться в умовах економічної нестабільності, що веде до зростання цін і скорочення доходів населення. Тому, вимушене переорієнтування споживачів на більш дешеву та менш калорійну продовольчу продукцію призводить до негативних наслідків для працездатності та здоров'я населення України.

З огляду на те, що продовольча безпека України забезпечується сукупністю економічних та соціальних умов, пов'язаних як з розвитком сільського господарства і всього агропромислового комплексу, так і з загальним станом національної і світової економіки, то значної уваги необхідно приділити проблемам формування ефективних механізмів забезпечення продовольчої безпеки. Ці механізми доцільно розглядати як складники аналізу, оцінки та прогнозу соціально-економічного розвитку держави.

У аналітичних матеріалах відзначено про «слабкі результати політики імпортозаміщення у минулих роках, ефективність нової спроби бюджетного стимулювання експорту за інших рівних умов може виявитися обмеженою та такою, що навряд чи зможе компенсувати втрату російського ринку збуту вітчизняних товарів» [9, с. 8]. На їхнє переконання, «найбільш швидким та дієвим заходом у даному випадку могло би стати чергове розширення експортних квот до ЄС для низки товарів, передусім – мед, курятина, яблучний та виноградний соки, оброблені томати, зернові та їх похідні, адже їх квоти вичерпуються за перші дні календарного року» [9, с. 8; 10].

Отже, з метою реалізації державної політики в сфері імпортозаміщення та забезпечення узгоджених дій державних органів влади а також місцевого

самоврядування доцільним є створення Урядової (державної) комісії з імпортозаміщення, основним завданням якої має стати створення умов для власного виробництва в найбільш імпортозалежних галузях, збільшення державної підтримки сфери агропромислового виробництва.

Реалізація заходів із забезпечення продовольчої безпеки України пов'язана із певними ризиками і загрозами, які можуть істотно її послабити, тому протидія і зменшення їх негативного впливу є невід'ємною частиною заходів продовольчої безпеки.

Необхідним бачиться вжиття заходів щодо зниження монополізації іноземними компаніями сільськогосподарського ринку, упередження можливості отримання ними земель сільськогосподарського призначення. Ще однією серйозною проблемою є відсутність моделі для оцінки та прогнозування стану продовольчої безпеки для управління нею

на територіальному рівні, яка дозволяє комплексно враховувати фактори попиту і пропозиції на місцевому продовольчому ринку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З метою реалізації державної політики в сфері імпортозаміщення та забезпечення узгоджених дій державних органів влади та місцевого самоврядування доцільно створити Урядову комісію з імпортозаміщення, основне завдання якої – створення умов для власного виробництва в тих секторах економіки України, де зберігається високий рівень залежності від імпорту.

Основним інструментом стимулювання випереджаючого розвитку агропромислового комплексу є пріоритетна державна підтримка інвестиційних проєктів, спрямованих на імпортозаміщення в рамках державних програм з розвитку сільського господарства та регулювання ринків сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства.

Список використаної літератури

1. Губа, М. І. Імпортозаміщення в системі забезпечення розвитку продовольчого ринку [Електронний ресурс] / М. І. Губа // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Випуск 7. – С. 117–121. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/27.pdf> (Дата звернення 20.05.2018).
2. Експрес-випуск «Зовнішня торгівля України товарами у 2017 році» [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – № 60/0/08.2вн-18. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2018/02/17_w.zip (Дата звернення 20.05.2018).
3. Кваша, С. М. Імпорт продовольчої продукції та можливості його заміщення національним виробництвом / С. М. Кваша, В. І. Власов, Н. В. Кривенко, Б. В. Духницький // Економіка АПК. – 2014. – № 5. – С. 11–21.
4. Кірдан, О. П. Розвиток аграрних кластерів як один із шляхів реалізації державної політики в агропромисловому виробництві / О. П. Кірдан // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – Тернопіль, 2013. – Випуск 5. – С. 161–168.
5. Кірдан, О. П. Стан та тенденції розвитку аграрного сектора економіки України / О. П. Кірдан // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип. 1 (8). – Т. 1. – Полтава : ПДАА. – 2014. – С. 155–161.
6. Лопатинський, Ю. М. Трансформація аграрного сектора: інституціональні засади / Ю. М. Лопатинський. – Чернівці : Рута, 2006. – 344 с.
7. Саблук, П. Т. Глобалізація і продовольство / П. Т. Саблук, О. Г. Білорус, В. І. Власов. – К. : ННУ «Інститут аграрної економіки». – 2008. – 632 с.

8. Пугачов, М. У січні-березні 2018 року оборот торгівлі сільськогосподарськими товарами між Україною та Європейським Союзом склав 2,2 млрд дол. США / М. Пугачов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/2300-u-i-kvartali-2018-roku-oborot-torhivli-ahroproduktseyeyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes-sklav-22-mlrd-doll-ssha-mykola-puhachov.html> (Дата звернення 20.05.2018).
9. Фіскальні ризики та виклики виконання державного бюджету України у 2018 році. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/fiskal_ruzuk-e3707.pdf (Дата звернення 20.05.2018).
10. Tariff quota consultation [Електронний ресурс] / European Commission, Taxation and Customs Union. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/quota_consultation.jsp (Дата звернення 20.05.2018).

References

1. Huba, M. I. (2015), “Import substitution in the system of food market development”, *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 7, pp. 117–121, available at: <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/27.pdf> (Accessed 20 May 2018).
2. Official site of State Statistics Service of Ukraine (2018), “Ukraine’s foreign trade of goods in 2017”, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2018/02/17_w.zip (Accessed 20 May 2018).
3. Kvasha, S. M., Vlasov, V. I., Kryvenko, N. V. and Dukhnytskyi, B. V. (2014), “Imports of food products and the possibility of replacing them with national production”, *Ekonomika APK*, no. 5, pp. 11–21.
4. Kirdan, O. P. (2013), “Development of agrarian clusters as one of the ways of implementing state policy in agro-industrial production”, *Visnyk Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, vol. 5, pp. 161–168.
5. Kirdan, O. P. (2014), “The state and trends of the agrarian sector of Ukraine’s economy”, *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii*, issue 1(8), vol. 1, pp. 155–161.
6. Lopatynskiy, Yu. M. (2006), *Transformatsiia ahrarnoho sektora: instytutsionalni zasady* [Transformation of the agrarian sector: institutional foundations], Ruta, Chernivtsi, Ukraine.
7. Sabluk, P. T., Bilorus, O. H. and Vlasov, V. I. (2008), *Hlobalizatsiia i prodovolstvo* [Globalization and food], NNU “Instytut ahrarnoi ekonomiky», Kyiv, Ukraine.
8. Puhachov, M. “In January-March 2018, the turnover of trade in agricultural products between Ukraine and the European Union amounted to 2.2 billion dollars”, available at: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/2300-u-i-kvartali-2018-roku-oborot-torhivli-ahroproduktseyeyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes-sklav-22-mlrd-doll-ssha-mykola-puhachov.html> (Accessed 20 May 2018).
9. Official site of National Institute for Strategic Studies (2018), “The fiscal risks and challenges of implementing the state budget of Ukraine in 2018”, available at: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/fiskal_ruzuk-e3707.pdf (Accessed 20 May 2018).
10. Official site of European Commission, Taxation and Customs Union (2018), “Tariff quota consultation”, available at: http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/quota_consultation.jsp (Accessed 20 May 2018).

Бібліографічний опис для цитування:

Кірдан, О. П. Політика імпортозаміщення як складник державного регулювання продовольчої безпеки України / О. П. Кірдан // Науковий журнал «Економічні горизонти». – 2018. – № 2(5). – С. 87–91.